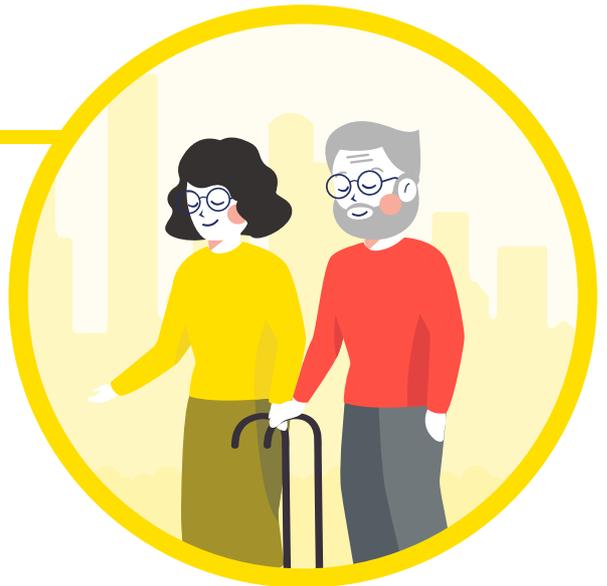

RESEARCH BRIEF

จาก 50 ล้าน
ประชากร
สู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด

เสนอโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. ปราโมทย์ ประสาทกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภธิดา ชวนวัน
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

จาก 50 ล้าน ประชากร

สู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้ติดตาม การเปลี่ยนแปลงประชากรของประเทศไทย มาโดยตลอด และได้ปรับเปลี่ยนเหตุการณ์ทางประชากร ให้เป็นจุดสนใจของสาธารณชน

ขนาดประชากรไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

ในปี 2527 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้ถือโอกาสที่ประชากรไทยมีจำนวน ครบ 50 ล้านคน มาปลูกกระแสให้คนไทยสนใจเรื่องประชากร โดยได้โยงจำนวนประชากร 50 ล้านคนไปยังประเด็นการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ

ในปี 2539 สถาบันฯ ใช้จำนวนประชากรมาปลูกกระแสสังคมอีกครั้ง ด้วยการประกาศว่า ประเทศไทยจะมีประชากร ครบ 60 ล้านคน ในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2539 และได้โยงจำนวน 60 ล้านคน ไปยังเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพอนามัยของคนไทย

สถาบันฯ ได้ประดิษฐ์มิเตอร์ประเทศไทย (Thailandometers) เพื่อตีความสนใจให้คนทั่วไปได้เห็นถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงประชากร ด้วยการใส่ระบบคอมพิวเตอร์แสดงตัวเลขจำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาจริง และในเดือนกุมภาพันธ์ 2564 มิเตอร์ประเทศไทยได้แสดงตัวเลขบนแผงไฟฟ้าว่าประเทศไทยมีจำนวนประชากรประมาณ 66.5 ล้านคน

สถาบันฯ ได้ศึกษาเรื่อง “ประชากรที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย” และได้ฉายภาพประชากรไปในอนาคต โดยได้แสดงภาพว่า ประชากรไทยกำลังเพิ่มช้าลงอย่างมาก และจะเพิ่มถึงจำนวนสูงสุดที่ 67 ล้านคนในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า หลังจากนั้นจำนวนประชากรของประเทศไทยจะค่อย ๆ ลดลงจนอีก 100 ปีข้างหน้า ประชากรไทยจะมีจำนวนไม่ถึง 30 ล้านคน

การติดตามการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย

สถาบันฯ ได้ศึกษา ติดตาม การเปลี่ยนแปลงประชากรของประเทศไทย โดยแสดงข้อมูลให้เห็นว่า ประชากรไทยจะมีจำนวนลดลง เนื่องจากอัตราเกิดที่ลดลง และอัตราตายที่เพิ่มสูงขึ้น

จากสถิติการเกิดของกระทรวงมหาดไทย จำนวนเกิดในประเทศไทย ได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากที่เคยเกิดเกินกว่าหนึ่งล้านคนต่อปี ในช่วงระหว่างปี 2506 – 2526 (เรียกว่า “ประชากรรุ่นเกิดล้าน”) เหลือการเกิดเพียง 5 แสน 8 หมื่นคนในปี 2563 และยังมีแนวโน้มว่าจำนวนเกิดในแต่ละปีของประเทศไทยจะลดน้อยลงไปอีก

สถาบันฯ ได้ติดตามศึกษาความยืนยาวของชีวิตของคนไทย มาโดยตลอด เมื่อ 50 ปีก่อน คนไทยมีอายุคาดเฉลี่ยไม่ถึง 60 ปี ปัจจุบันอายุคาดเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นเป็น 77 ปี (ชาย 73.5 ปี หญิง 80.5 ปี)

สถาบันฯ มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศตวรรษที่คนร้อยปีในประเทศไทย” งานวิจัยนี้ได้ประมาณว่า ในปี 2558 มี “ศตวรรษที่คนร้อยปี” ที่เชื่อว่าจะมีเกิด(ตามทะเบียน)ที่ถูกต้องจริง ๆ อยู่ประมาณ 2 พันกว่าคน ในขณะที่มีคนร้อยปีตามหลักฐานทะเบียนราษฎรอยู่มากกว่า 3 หมื่นคน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลผู้สูงอายุกลุ่มนี้ การศึกษานี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลคนร้อยปีจากทะเบียนราษฎร

สถาบันฯ ได้ชี้ให้เห็นว่า การอยู่อาศัยในครอบครัวที่เล็กลง และครอบครัวผู้สูงอายุที่จะมีมากขึ้น น่าจะทำให้บทบาทครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงลดน้อยลงในอนาคต

เมื่อจำนวนผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้สูงอายุวัยปลายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก สิ่งก็ตามมาก็คือ หากไม่ทำให้ผู้สูงอายุยังคงมีสุขภาพดีและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระ ก็จะเพิ่มภาระให้กับครอบครัว ชุมชน และภาครัฐ ในการจัดสวัสดิการทางสังคม

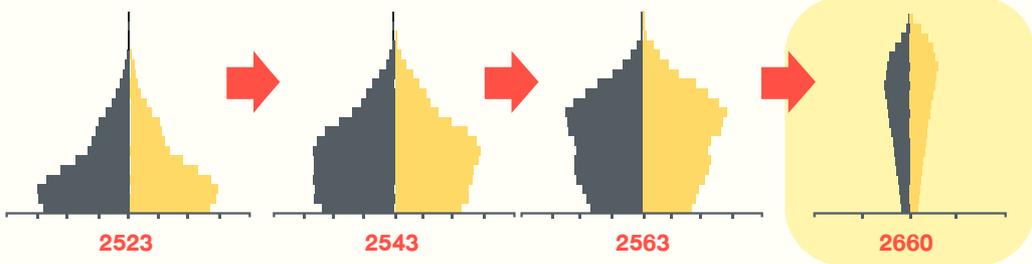
โครงสร้างอายุประชากรของประเทศไทย ได้เปลี่ยนไปอย่างมาก

สถาบันฯ ได้ติดตามศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรไทย อันเนื่องมาจากการเกิดที่ลดน้อยลง และอายุของคนไทยที่ยืนยาวขึ้น โครงสร้างประชากรได้เปลี่ยนจาก

“ประชากรเยาว์วัย” มาเป็น “ประชากรสูงวัย” สถาบันฯ ได้กระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวและตระหนักว่า ประชากรไทยจะมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็วมาก จำนวนเด็กและคนวัยทำงานจะมีจำนวนลดน้อยลง ในขณะที่ผู้สูงอายุวัยปลายจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” ในปี 2565 และจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า ซึ่งจะมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

สถาบันฯ ได้มีโครงการศึกษา “รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทยในเขตเมือง เพื่อสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยและการดูแลที่เหมาะสม” ซึ่งพบว่า ในปี 2561 คริวเรือนที่มีเฉพาะผู้สูงอายุมียู่ประมาณร้อยละ 13 ของคริวเรือนทั้งหมด และคริวเรือนที่มีผู้สูงอายุอย่างน้อยหนึ่งคนอาศัยอยู่ด้วยมากเกือบถึงครึ่งหนึ่งของคริวเรือนทั้งหมด

พีระมิดประชากรไทย

แหล่งที่มา: พีระมิดประชากร พ.ศ.2523 และ 2543 สร้างจากข้อมูลประชากรในสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523 2543, สำนักงานสถิติแห่งชาติ
พีระมิดประชากร พ.ศ.2563 สร้างจาก ข้อมูลประชากรในการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 (ฉบับปรับปรุง), สศช.
พีระมิดประชากร พ.ศ.2660 สร้างจาก Regional West Model Life Table, United Nations Population Division, World Population Prospects: The 2017 Revision. จากโครงการ “ศึกษาประชากรที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย”, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ทิศทางนโยบายประชากรสำหรับสังคมสูงวัย

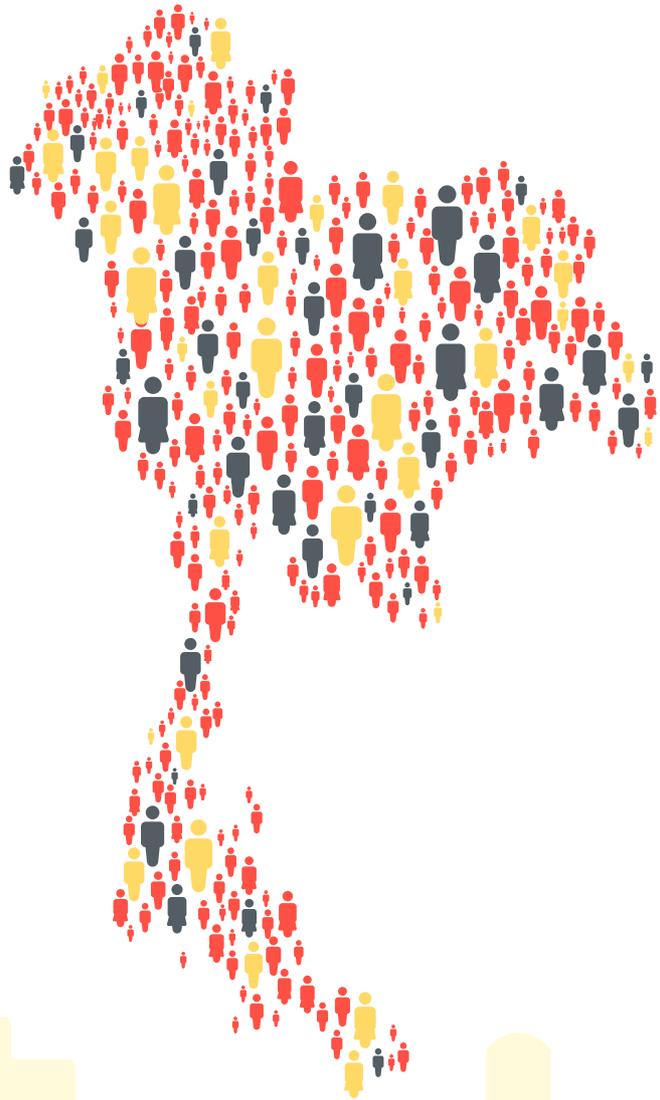
ระดับสุดยอด

- 1 เน้นเรื่อง “คุณภาพ” ของประชากร แทนเรื่อง “ปริมาณ” ของประชากร
- 2 ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า มาทดแทนแรงงานที่ลดจำนวนลง
- 3 ทำให้ผู้สูงอายุคงอยู่ใน “กำลังแรงงาน” และสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างอิสระต่อไปให้นานที่สุด (Independent living)
- 4 นำเข้าแรงงานในสาขาที่ขาดแคลนจากต่างประเทศ
- 5 เปลี่ยนทิศทางจากนโยบายคุมกำเนิด มาเป็นนโยบายส่งเสริมการเกิด

เรื่องสังคมสูงวัยระดับสุดยอดเป็นเรื่องของคนรุ่นใหม่

“คนรุ่นใหม่ ได้เตรียมตัวที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีพลังและยังประโยชน์ในสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอนาคตแล้วหรือยัง?”

**เราจะต้องเตรียมตัวอย่างไร
เพื่อรองรับสถานการณ์
สังคมสูงวัยระดับสุดยอด
ในอนาคตอันใกล้?**

แหล่งข้อมูล:

1. มิเตอร์ประเทศไทย. จำนวนประชากรไทย. เข้าถึงได้ที่ <http://www.thailandometers.mahidol.ac.th/>
2. ข้อมูลจำนวนเกิดจาก สำนักบริหารการทะเบียน ทะเบียนราษฎร
3. ข้อมูลจากโครงการ “การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 (ฉบับปรับปรุง)”.(2562). กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
4. ข้อมูลจากโครงการ “ศึกษาประชากรที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย”.(2561). สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
5. ข้อมูลจากโครงการ “การศึกษาอัตราการเจริญพันธุ์ในประเทศไทย”.(2559). สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
6. ข้อมูลจากโครงการ “รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทยในเขตเมือง เพื่อสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยและการดูแลที่เหมาะสม”.(2563). สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
7. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2564). สารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล